

22. БРАЧНЕ СМЕТЊЕ (ПОЈАМ И ВРСТЕ)

- Брачне сметње (*impedimenta matrimonii*) се дефинишу као законом предвиђене чињенице или околности које ометају закључење пуноважног брака.
- Прописивањем брачних сметњи, законодавац штити важне друштвене интересе, али и интересе сваког појединца.
- Прописи не дају дефиницију брачних сметњи.
- Законодавац само прописује да се брак не може склопити ако постоје одређене чињенице и околности.

- Концепција брачних сметњи у позитивном законодавству углавном је наслеђена из ОЗБ-а.
- ПЗС предвиђа следеће брачне сметње: брачност, неспособност за расуђивање, малолетство, сродство, недостатак воље и старатељски однос.

Поделе брачних сметњи

1. **Брачне сметње које повлаче ништавост и сметње које повлаче рушљивост брака** – Подела је учињена с обзиром на њихов значај и круг лица који има право да тражи поништење брака.
 - Ништавост брака повлаче следеће брачне сметње: брачност, неспособност за расуђивање, малолетство испод шеснаест година, сродство и старатељски однос. Право на тужбу за поништење брака имају: јавни тужилац, супружници и непосредно правно заинтересовано лице.
 - У другу групу спадају: мане воље, малолетство изнад шеснаест година и неспособност за расуђивање која је престала. Право на подизање тужбе имају само супружници, односно родитељи или старатељ.

- 2. Апсолутне и релативне брачне сметње** – Уколико сметње делују према свима (*erga omnes*) у питању су апсолутне брачне сметње, а уколико делују само према одређеним лицима (*inter partes*) то су релативне брачне сметње,
- У релативне брачне сметње спадају сродство и старатељски однос – лица која су у сродничком или старатељском односу не могу међусобно закључити брак, али могу са сваким другим.
 - У апсолутне спадају све остале брачне сметње.

3. Трајне и привремене брачне сметње

- Трајне су оне брачне сметње које не могу током времена престати. У ову групу спада једино сродство као брачна сметња.
- Привремене брачне сметње могу временом престати. У ову групу спадају: брачност, малолетство и неспособност за расуђивање.

- 4. Отклоњиве и неотклоњиве брачне сметње – Ова** подела се чини с обзиром на то да ли се дејство сметње може отклонити давањем дозволе од стране суда за закључење брака (диспензација) или његовим накнадним одобрењем.
- Већина брачних сметњи је неотклоњива.
 - У групу отклоњивих брачних сметњи спадају малолетство изнад шеснаест година старости и сродство по тазбини.

- Породични закон предвиђа следеће брачне сметње:
- малолетство,
- брачност,
- сродство,
- неспособност за расуђивање,
- старатељски однос и
- мане воље.

МАЛОЛЕТСТВО КАО БРАЧНА СМЕТЊА

- У брачном праву, малолетство представља одређен узраст који се по закону не сматра довољним да би се могао закључити брак – 18 година.
- Назив ове брачне сметње проистекао је из чињенице да се код нас године брачне способности поклапају са пунолетством.
- Штити се малолетно лице од својих слабости, неискуства и неопрезности.

- **Ослобођење (диспензација)** – Велики број земаља, иако одређује годину стицања брачне способности, допушта, у законом предвиђеним случајевима, снижење ове границе, до одређене мере.
- Дозволу за овакав брак у већини земаља дају судови, а најчешће у случају бременитости жене.
- Ослобођење од ове брачне сметње предвиђа и ПЗС
- Минимална граница за ступање у брак је 16 година за оба пола и испод ње се неће допустити закључење брака.

- **Услови и поступак диспензације** – Право на истицање захтева за превремено склапање брака искључиво је везано за онога ко тражи ослобођење (доказује се зрелост).
- Ово право немају родитељи (старатељи или усвојитељи) или пунолетна особа са којом се склапа брак.
- Закључење оваквих бракова суд ће дозволити само ако за то постоје **оправдани разлози** и ако је малолетник достигао **телесну и душевну зрелост** потребну за вршење права и дужности у браку.

- Да би се утврдиле ове околности, суд је, по пријему предлога, дужан:
 - а) да саслуша молиоца – подносиоца захтева, његове родитеље, односно старатеља, као и лице са којим се жели склопити брак,
 - б) да прибави мишљење органа старатељства, и
 - в) да испита све околности случаја.
- Издавање дозволе мора бити резултат стварног напора суда да сагледа сваки случај у његовој целокупности, а не пука формалност.

- Противљење родитеља усмерено на то да се спречи закључење оваквог брака није одлучујуће пошто суд цени и друге околности. Мишљење родитеља може имати само консултативни карактер.
- Судови су у пракси углавном благонаклони према оваквим захтевима и врло ретко их одбијају – малолетници су већ ступили у интимне односе и засновали ванбрачну заједницу. Често је и дете већ рођено, па је суд доведен пред свршен чин, тако да се цео поступак третира као пука формалност, што не би смео бити.

- **Еманципација** – Склапање брака на основу претходно издате дозволе доводи до еманципације малолетника, тј. он стиче потпуну пословну способност.
- Ако брак престане пре пунолетства, према претежном схватању израженом у нашој правној теорији, наредни се може закључити без тражења нове сагласности.
- Супротно гледиште је да се дозвола не даје генерално, већ за закључење брака само са одређеном особом.
- Суд је већ утврдио да је малолетник пре осамнаесте године стекао физичку и психичку зрелост за обављање брачних права и обавеза (али то није једини услов).

БРАЧНОСТ КАО БРАЧНА СМЕТЊА

- Законом се изричито забрањује могућност да једно лице истовремено буде у два брака (начело једнобрачности).
- Вишебрачност је као кривично дело санкционисана Кривичним законом Републике Србије, али се санкционише и породичноправном санкцијом – поништењем брака.

- Закон Србије предвиђа **превентивне мере** у циљу спречавања вишебрачности.
 - Будући супружници приликом пријаве намере склапања брака дужни су поднети извод из књиге рођених, а по потреби и доказ о спроведеном поступку давања дозволе за закључење брака.
 - Ако је будући супружник раније био у браку, поднеће доказ да је претходни брак престао уколико ова чињеница није уписана у матичну књигу рођених.
 - Ако се приликом склапања брака утврди постојање неког другог, претходног брака надлежни орган ће одбити његово закључење.

- Јенобрачношћу се штите и јавни интереси, као и индивидуални непосредни правни интереси који су засновани на пуноважно закљученом ранијем браку, а нарушени су закључењем новог брака.
- Иако су прави случајеви вишебрачности данас врло ретки, у сваком друштву постоји низ потајних извора фактичке вишебрачности.
- Тако понекад и ванбрачна заједница једног супружника са трећим лицем даје слику конкурентског брака.

СРОДСТВО КАО БРАЧНА СМЕТЊА

- **Крвно сродство** – Наш Породични закон прецизно одређује да не могу закључити брак међу собом крвни сродници у правој линији, као ни рођени брат и сестра, брат и сестра по оцу или мајци, стриц и синовица, ујак и сестричина, тетка и братанац, тетка и сестрић, ни деца рођене браће и сестара и браће и сестара по оцу или мајци.

- Права линија је домен пуне забране, а у побочној линији брак је несумњиво забрањен закључно са трећим степеном.
- Што се тиче четвртог степена, поменута су само деца рођене браће и сестара и браће и сестара по оцу и мајци. У четвртом степену побочне линије постоје и други сродници који нису поменути и између којих би био дозвољен брак (нпр. унука и дедин брат).
- Међутим, због велике разлике у годинама тешко да би ова могућност могла у пракси доћи у обзир.
- У Француској се дозвољава, по одлуци председника Републике, ако постоје озбиљни разлози, закључење брака између стрица и синовике, тетке и сестрића.

- Брак закључен између сродника по крви у линијама и степенима у којима то закон забрањује је апсолутно ништав – противан је и јавним и приватним интересима.
- Ова сметња је трајне природе јер је трајан и основ из кога потиче.
- Сметња је релативна јер делује само између одређених лица (сродника), а не и према трећим лицима.
- Разлози за оправдање:
 - морални (друштвени) – између сродника влада љубав и поштовање који су неспојиви са полном љубави и осећањима који би требало да постоје између супружника;
 - биолошки (еугенични) – уочено је да се из брака блиских сродника рађају деца са физичким и душевним недостацима.

- **Сродство по тазбини** – само у првом степену праве линије јесте брачна сметња.
- Брак не могу склопити: свекар и снаха, зет и ташта, очух и пасторка, маћеха и пасторак, без обзира на то да ли је брак услед чијег закључења су они дошли у сродство престао или је поништен.
- Тазбинско сродство добија свој пуни значај као брачна сметња тек по престанку брака на основу којег је настало.
- До овог момента постојала је друга брачна сметња – брачност.

- Тазбинско сродство је трајна брачна сметња, која повлачи апсолутну ништавост уколико се прекрши.
- Она спада у групу релативних и отклоњивих брачних сметњи.
- Суд може из оправданих разлога дозволити склапање брака сродника по тазбини – суд цени оправданост разлога у сваком конкретном случају.
- Дозволу за склапање брака може дати, и након његовог закључења, суд коме је поднет захтев за поништење, ако утврди постојање оправданих разлога.
- У поступку диспензације предвиђа се прибављање мишљења органа старатељства, иако су најчешће у питању одрасле и пунолетне особе које могу водити рачуна о својим правима и интересима.

- **Сродство по усвојењу** – успостављени су сроднички односи између усвојеника и његових потомака, с једне стране, и усвојитеља и његових сродника, с друге стране, идентични оним који постоје између крвних сродника.
- Сродство по усвојењу изједначено је као брачна сметња са крвним сродством.
- Уколико усвојитељ усвоји више усвојеника, између њих се успоставља однос сродства као и између рођене браће и сестара.
- Сметња се односи и на њихову децу која су у четвртом степену побочне линије.

- Усвојење повлачи, по правилу, и прекид правног односа усвојеника са његовим природним сродницима.
- Једино остаје брачна сметња крвног сродства у линијама и степенима које закон одређује.
- Ова сметња је трајна и неотклоњива, диктирана и биолошким узроцима.
- Уколико крвни сродници нису познати, могло би доћи до инцеста. Зато је, техничким правилима о увођењу усвојења у матичне књиге и поништењу ранијег уписа, предвиђено да се сачува траг ранијег порекла.
- Право увида у ове податке имају усвојеник и усвојитељи детета.

- **Сродства по усвојењу је брачна сметња:**
 - трајног карактера, јер је усвојење нераскидиво.
 - изазива апсолутну ништавост брака,
 - неотклоњива.

НЕСПОСОБНОСТ ЗА РАСУЋИВАЊЕ КАО БРАЧНА СМЕТЊА

- Брак не може склопити лице које је неспособно за расућивање – кратка формулација у ПЗС – нема навођења било ког узрока неспособности за расућивање.
- Наше право не предвиђа, као нека страна права, обавезан лекарски преглед пре склапања брака.
- Постоји само обавеза матичара да препоручи лицима која желе да склопе брак да се до дана закључења узајамно обавесте о стању здравља, а по потреби, и да посете одговарајућу медицинску установу.

- Брак није пуноважан ако га закључи лице које је неспособно за расуђивање – нема правно релевантне свесне и озбиљне воље.
- За постојање ове брачне сметње не захтева се лишавање пословне способности судским путем – ако је једно лице пословно способно, може се доказивати да нема способност за расуђивање, те да не може закључити брак.
- Овакви бракови се не могу дозволити зато што не пружају довољно гаранција за развој здравог потомства (еугенични разлози).
- Исто тако, сав терет око подизања и васпитања деце, као и одржања њиховог физичког и психичког здравља, пао би на једног, здравог, супружника.

- Неспособност за расуђивање мора постојати у моменту склапања брака.
- Уколико је супружник излечен пре склапања брака брак је у основи пуноважан.
- Да ли је неспособност за расуђивање постојала у моменту склапања брака фактичко је питање које суд најчешће решава на основу мишљења овлашћеног психијатра.
- Тешкоћу представља и то што се често дешава да је душевни поремећај постојао пре брака, или бар његова предиспозиција, а да су се његови симптоми појавили након његовог склапања.

- За постојање ове брачне сметње није битно знање, односно незнање супружника за њу.
- И онај супружник који је знао за неспособност за расуђивање партнера у моменту склапања може тражити поништење.

- Ни један душевни поремећај сам по себи није брачна сметња, већ он мора довести до неспособности за расуђивање.
- Недостатак способности за расуђивање може бити узрокован различитим разлозима.
- Поред душевних болести, ту су заостали душевни развој, интоксикација алкохолом, наркотичким средствима итд.

СТАРАТЕЉСКИ ОДНОС КАО БРАЧНА СМЕТЊА

- ПЗС предвиђа старатељски однос као брачну сметњу – „брак не могу склопити старатељ и штићеник”.
- Односи који се успостављају између ова два лица, искључују постојање осећања на којима почива брак.
- Старатељски однос је замена за родитељски однос, иако се њиме не успоставља сродство између старатеља и штићеника.
- Ово је привремен однос и престаје престанком старатељства или разрешењем старатеља од дужности.
- Престанком старатељског односа престаје и брачна сметња, што значи да је она привременог карактера, али да је неотклоњива.
- Бивши старатељ и бивши штићеник би могли закључити брак.

МАНЕ ВОЉЕ КАО БРАЧНА СМЕТЊА

- Превара није предвиђена као разлог ништавости брака.
- Шаљива Loysel-ова изрека: „У браку вара ко може”.
- Дакле, као брачне сметње јављају се принуда и заблуда.

- **Принуда** – постоји када је сагласност за склапање брака дата у страху изазваном озбиљном претњом од стране супружника или трећег лица, или изнуђена физичком силом. Она може бити: психичка сила (*vis compulsiva*) и физичка сила (*vis absoluta*).
- **Психичка сила или претња** постоји када је пристанак супружника на брак резултат његовог страха који је створен због претње која је дошла од споља.

- Претњом се једном лицу ставља у изглед извесна рђава последица која може наступити уколико не да пристанак на брак.
- Слободне воље овде нема.
- Несклада између изјављене и унутрашње воље свестан је и онај који ту вољу изјављује.
- Зло које се претњом ставља у изглед може се односити на живот, здравље, слободу и част, који могу бити угрожени код једног од будућих супружника, али и код неког трећег лица (нпр. блиски сродник).

- Претња не мора потицати само од једног вереника, већ може и од трећег лица.
- Други вереник не мора знати за постојање претње.
- Правно је релевантна само она претња која изазива страх, који је био одлучујући мотив једног лица да склопи брак.
- Брак ће бити пуноважан ако се претња односила само на неке од елемената брака, а не и на саму вољу да се брак склопи (нпр, брак је пуноважан ако би будући супружник под претњом прихватио презиме свог партнера).
- Претња мора бити озбиљна, а не изречена у шали.
- У правној теорији се нарочито поставља питање мора ли претња бити противправна (нпр, младић прети девојци да ће пријавити њеног брата који је извршио кривично дело ако се не уда за њега).
- Најбитније је да и у случају противправне претње као и оне која то није, не постоји сагласност воља.

- **Физичка принуда** се разликује од психичке по томе што се код ње претња већ почела реализовати – једно лице се непосредно присиљава да нешто потпише или изјави (држање руке (вођење) приликом потписивања).
- Имајући у виду начин склапања брака, готово је незамислива оваква принуда.
- Присуство матичара и два сведока приликом закључења брака принуду чини немогућом.
- Принуда је једино могућа у радњама које претходе браку.

- **Заблуда** – погрешна представа о некој околности која је релевантна за један правни однос.
- Заблуду треба разликовати од преваре
 - Једна страна има погрешну представу о некој релевантној околности правног посла без кривице друге стране
 - Несагласност између изјављене и унутрашње воље је несвесна.

- Према ПЗС, рушљив је брак закључен у заблуди о личности супружника „када је супружник мислио да склапа брак са једним лицем, а склопио је брак са другом лицем (заблуда о физичкој личности), односно када је склопио брак са лицем са којим је желео, али то лице није оно за које се издавало (заблуда о грађанској личности), а супружник који је у заблуди не би склопио брак да је за то знао."
- Регулисана је и заблуда о битним особинама супружника. Она постоји када се ради “о таквој особини због које супружник који је у заблуди не би склопио брак да је за њу знао”.

- **Заблуда о физичкој личности** – постоји када се ступа у брак са једном особом мислећи да је то нека друга особа са којом је постојала намера закључења брака.
- Овде је у питању непоклапање физичког идентитета личности, што свакако подразумева и непостојање грађанског идентитета.
- Данас је готово немогућа у пракси.
- Савремени бракови се склапају после дужег познанства, без посредовања родитеља или других сродника, што искључује могућност физичке замене двеју особа приликом венчања.

- **Заблуда о грађанској личности** – постоји када се ступа у брак са једним лицем, али које није оно за које се издавало.
- Личност је физички иста, али је њен грађански идентитет различит.
- Заблуда о грађанским атрибутима личности (лично име, ознака дана, месеца и године рођења, држављанство и пребивалиште).
- У пракси се срећу захтеви за поништење брака због заблуде о занимању, имовном стању и слично. Ове особине не улазе у појам грађанске личности.

- Може се, међутим, поставити питање и да ли сви побројани атрибути грађанске личности дају право супружнику да тражи поништење брака у случају заблуде.
- Уже тумачење чини се бољим (правна релевантност постоји само онда ако се ради о особи која се издаје за неку познату личност, па друга особа имајући управо особине те особе у виду склопи брак).
- Она то не би учинила да је знала за право стање ствари.
- Додуше, овим се ова заблуда сасвим приближава, ако не и изједначава, са заблудом о битним особинама личности, што је чини сувишном.

- **Заблуда о битним особинама личности** – тешко ју је одвојити од заблуде о грађанској личности.
- Случајеви ове врсте заблуде релативно су најчешћи у пракси.
- Приликом процењивања да ли ова заблуда постоји морају се узимати у обзир схватања средине у којој суд остварује своју надлежност.
- Заблуда о битним особинама постоји ако је један од супружника у заблуди о извесним особинама другог супружника, које би, да су му биле познате у моменту закључења брака, свакако утицале на њега да не склопи брак.
- Особине о којима је реч најчешће се појављују као недостаци.
- Они морају постојати у моменту закључења брака.

- Суд је, дакле, дужан да утврди:
- а) да се ради о битној особини;
- б) да је недостатак постојао у моменту закључења брака; и
- в) да би знање о њему одвратило другог супружника од склапања брака.
 - Уколико је недостатак био познат другом супружнику приликом закључења брака, он се не може касније позивати на њега и тражити поништај брака.

- Најчешће се јављају заблуде о болести другог супружника, заблуда о полној моћи, о бременитости жене од другог мушкарца итд.
- У пракси судова јављају се и захтеви за поништење брака из узрока који су по објективним критеријумима небитни – заблуда о имовинским приликама, професији, мотиву закључења брака.
- За супружника субјективно ове особине могу бити веома битне – могу довести до неслагања у браку и развода.
- Развод се тада појављује као замена за поништај брака.

ФОРМАЛНИ УСЛОВИ ЗА СКЛАПАЊЕ БРАКА (НАДЛЕЖНОСТ И НАЧИН)

- Под формом закључења брака подразумевају се њена два елемента: надлежност за закључење брака и начин његовог закључења.
- **Надлежност за закључење брака** – Разликују се стварна, месна и функционална надлежност.
- Стварна надлежност за склапање брака је регулисана у ПЗС у корист органа скупштине општине надлежног за вођење матичних књига.
- Оваква надлежност је принудна и не може се мењати вољом странака.
- ПЗС не садржи одредбу о месној надлежности. Будући супружници могу сами слободно изабрати надлежни општински орган где ће склопити брак.
- Функционално надлежан орган, односно конкретно службено лице стварно и месно надлежног органа који учествује у закључењу брака, према ПЗС је матичар.

- **Начин (поступак) закључења брака** – скуп правила која се тичу претходног поступка и самог чина закључења брака (венчање и регистрација).

Претходни поступак

- **Пријава венчања** – низ радњи будућих супружника које су они по закону дужни да предузму у сарадњи са овлашћеним државним органом.
- Будући супружници најпре подносе писмени или усмени захтев за склапање брака.
- Стварно надлежан је матичар скупштине општине пред којим они намеравају склопити брак. Ова пријава се подноси лично и по правилу заједно, сем у случају када се брак жели закључити преко пуномоћника.
- Захтеву се прилаже извод из књиге рођених за сваког од супружника.
- Уколико је потребно, прилажу се и друге исправе (малолетно лице или тазбински сродници прилажу дозволу суда за превремено закључење брака).

- **Поступак пред матичарем по пријави** – Матичар ће на основу изјава будућих супружника, приложених исправа и на други начин утврдити да ли су испуњени сви услови за пуноважност брака предвиђени у закону.
- Ако матичар установи да нису испуњени услови за склапање брака, саопштиће усмено ту чињеницу подносиоцима захтева и одбити закључење брака.
- Лица која су поднела пријаву за склапање брака могу тражити да им се о томе донесе писмено решење и против њега могу уложити жалбу у року од 15 дана од дана од пријема решења министарству надлежном за породичну заштиту.
- Уколико су испуњени услови за пуноважност брака, матичар ће одредити дан за склапање брака у договору са будућим супружницима.
- Није предвиђен никакав рок (веренички стаж) који мора обавезно протећи од момента пријаве до самог закључења брака.

- Матичар може препоручити будућим супружницима да се међусобно обавесте о стању здравља и да посете одговарајућу медицинску установу, како би добили потпуну информацију о свим појединостима који се тичу њиховог здравља, дијагнозе и прогнозе болести, лечењу и резултатима лечења.
- Ово обавештавање о стању здравља је замена за обавезни лекарски преглед који постоји у неким европским земљама.
- Матичар ће им посебно препоручити да се упознају са могућностима и предностима планирања породице.
- Посета брачном, односно породичном саветовалишту, такође није предвиђена као обавезна, већ се само препоручује.
- Матичар ће препоручити будућим супружницима да се споразумеју о презимену, ради отклања могућег спорења у моменту венчања.
- Ово не значи да се од постигнутог споразума не може одустати.

Склапање брака (венчање)

- **Место склапања брака** – Свечаност брака огледа се и у изгледу и опремљености просторије предвиђене за венчање.
- У закону Србије је остављена могућност закључења брака и на неком другом месту. Матичар ће то дозволити ако су испуњени следећи услови:
 - 1) ако за то постоје нарочито оправдани разлози које наводи онај ко такав захтев поставља;
 - 2) ако то друго место испуњава услове у погледу свечаног изгледа просторије;
 - 3) ако се тиме не вређа достојанство чина склапања брака.

- **Лица присутна на венчању** – оба будућа супружника, два сведока и матичар, који преко груди мора носити ленту у бојама заставе Републике Србије.
- Оба будућа супружника морају бити лично присутна.
- Изузетно, у нарочито оправданим случајевима, општински орган управе може дозволити да се брак закључи у присуству само једног супружника и пуномоћника другог супружника.
- Све радње у поступку закључења брака предузима матичар.
- Сведоци могу бити сва пунолетна пословно способна физичка лица, без обзира на пол.

- **Венчање** – Матичар води рачуна о испуњености услова за склапање брака.
- После читања извештаја матичара о томе да су будући супружници приступили закључењу брака и да су испуњени сви услови за његову пуноважност предвиђени законом, приступа се самом чину склапања брака.
- Матичар ће будуће супружнике на пригодан начин упознати са правима и дужностима.
- Матичар појединачно сваког будућег супружника пита да ли слободно пристаје на склапање брака.
- Брак настаје оног момента када су оба вереника дала у овом смислу потврдне изјаве.
- Овај конститутивни моменат брака је и тренутак до којег су будући супружници могли одустати од брака, изричито или прећутно.
- Затим, матичар проглашава да је брак склопљен.

Регистрација брака

- Уношење битних података о закључењу брака од стране матичара у матичне књиге венчаних и рођених има само доказни значај.
- У матичну књигу венчаних се потписују супружници, матичар и сведоци.
- Пропуст матичара да ово учини не утиче на пуноважност брака, већ једино на могућност његовог доказивања на овај начин.
- Ако супружници одбију да се потпишу у матичну књигу венчаних брак се сматра закљученим – такво одбијање нема значаја за пуноважност брака.
- Одмах по венчању супружницима се по службеној дужности издаје извод из матичне књиге венчаних, као доказ о закљученом браку.
- Ако је место рођења супружника различито од места склапања брака, матичар ће извештај о склопљеном браку доставити надлежном матичару, по месту рођења супружника.

ДЕЈСТВА БРАКА (УОПШТЕ)

- Закључени брак најдубље мења смисао и начин живота супружника.
- Настаје низ правних последица које се тичу самих супружника, али и трећих лица.
- Већина ових правних последица настаје без обзира на остваривање заједнице живота, док неке од њих настају само ако се она остварује.
- Закључењем брака настају за супружнике одређена права и дужности, предвиђени законом.
- Број одредби закона који о њима говори врло је скроман, иако они представљају садржину брака. Разлози за то су:
 - 1) садржина права и обавеза супружника претежно је моралне, личне природе и као таква непогодна за правно обликовање;
 - 2) са све већом аутономијом, слободама и правима супружника, препушта им се да сами уреде међусобне односе.
- Санкције за повреду права и дужности између супружника су индиректне и јављају се само у виду развода брака.

- **Подела дејстава** — Дејства брака се могу разврстати у неколико категорија.
- На првом месту су примарна (основна) дејства која се тичу права и дужности супружника и која се могу поделити на: лична, личноимовинска и имовинска.
- Права и дужности супружника чине њихов брачни статус.
- Сва права и дужности супружника су узајамна.
- Поред ових примарних, постоје и секундарна дејства брака која немају значаја за саму суштину брака Она се првенствено тичу личног статуса супружника.

ДЕЈСТВА БРАКА НА ЛИЧНИ СТАТУС СУПРУЖНИКА

- **Дејства брака на име** – Најочигледнија промена у погледу личног статуса супружника огледа се у породичном имену (презиму).
- ПЗС доследно спроводи принцип равноправности мушкарца и жене и оставља врло широке могућности за споразум супружника приликом закључења брака.
- Супружници се могу споразумети да задрже своја презимена, да сваки од њих уместо свог узме презиме другог супружника, или да свом презиму дода презиме другог супружника, односно да презиму другог супружника дода своје презиме.

- **Дејство брака на држављанство** – Наше право не присиљава ниједног супружника, странца, да закључењем брака мења држављанство.
- Од њихове воље зависи да ли ће до промене држављанства доћи.
- Закључењем брака једино се отвара могућност да страни држављанин добије наше држављанство по олакшаном поступку (натурализација).

- **Последице брака на пословну способност** – Наше право, полазећи од начела равноправности мушкарца и жене, у основи не мења ништа у погледу пословне способности супружника.
- Кад пунолетна особа закључи брак, задржава пословну способност коју је до тада имала.
- Закључењем брака једино је омогућено да малолетник делимично пословно способан (старији од 16 година) стекне потпуну пословну способност (еманципација). Овим му се омогућава да потпуно самостално, без помоћи другог супружника или родитеља, одлучује о свим битним питањима везаним за брак и породицу.

УЗАЈАМНА ЛИЧНА ПРАВА И ДУЖНОСТИ

- Лична права и дужности императивног карактера – Минимум захтева друштва у погледу понашања у браку чине она права и дужности који су императивно одређени.
- Супружници их не могу мењати својом вољом и она значе ограничење личних права и слобода супружника, па је њихов број сведен на најмању меру.
- Њихов карактер је такав да се не могу принудно извршавати.
- Ова чињеница, међутим, не умањује много њихову императивност (ако су супружници свесни да ће њиховим неизвршавањем изгубити нека породична права, онда ће се старати да ова права и дужности извршавају).
- Приликом склапања брака супружници упознају садржину ових права и дужности.
- У ПЗС су предвиђене обавеза заједнице живота и обавеза помагања и поштовања.

Обавеза вођења заједнице живота

- Ово је један од основних циљева брака и његова суштина, а истовремено је право и дужност супружника. Закон вршење неких других права и дужности супружника везује за извршавање ове основне обавезе (у случају неизвршавања не настаје режим заједничке имовине између њих).
- Заједница живота подразумева физичку, емотивну и интелектуалну заједницу. Укупност свих ових елемената чини заједницу живота.
- Заједница живота ће постојати и ако супружници не станују заједно, али су везани низом других питања.
- Заједница живота ће постојати и без сексуалних односа, без обзира на разлог њиховог изостанка, ако између супружника и даље постоји емотивна и интелектуална заједница.

- Споразум супружника да неће водити заједницу живота нема никакву правну вредност јер је противан императивној правној норми.
- Уколико само један супружник не извршава своју обавезу и напусти свог партнера, други га не може присилити на враћање – једина санкција је развод брака.
- Поред тога, ако је напуштање извршено под одређеним околностима, санкција се може састојати и у искључењу права на издржавање.
- Претпоставка је да заједница живота у браку постоји. Онај ко тврди супротно мора ту тврдњу доказати.

Обавеза узајамног помагања и поштовања

- Ова обавеза значи пружање моралне и емоционалне подршке супружнику у ситуацији када му је та помоћ неопходна.
- Помоћ може бити и имовинска, што је покривено једном другом обавезом супружника, обавезом узајамног издржавања.
- Ова обавеза има, пре свега, моралну вредност.
- Она изражава општељудске, а не само брачне вредности.

- У ПЗС нема посебно нормиране обавезе верности – окончана је еволуција једне квазиправне обавезе, која је у различитим историјским раздобљима имала различиту садржину.
- Међутим, то што се формално ова обавезе не наводи не значи да она фактички не постоји и даље.
- Полно општење једног супружника са неком другом особом (прељуба) један је од најочигледнијих израза непоштовања супружника.

Лична права и дужности диспозитивног карактера

- У права и дужности које могу бити предмет споразума супружника спадају:
 - одлучивање о вођењу заједничког домаћинства и
 - одређивање места становања.
- Ако један од супружника одбија да се споразуме са другим око уређења ових питања, или једнострано одлучује о њима или се не придржава споразума, оглушује се о једну од својих брачних обавеза.

Вођење домаћинства

- Законом се не намеће супружницима било какво решење које би се тичало вођења домаћинства. У овом погледу они су самостални и равноправни.
- Садржински гледано договор о вођењу домаћинства односи се углавном на две ствари –
 - питања везана за одређене издатке за набавку ствари, као и подмиривање текућих потреба домаћинства и
 - питања везана за унутрашњу организацију и функционисање домаћинства.

- Подела послова у домаћинству ствар је договора супружника и није унапред условљена традиционалном поделом на „мушке“ и „женске“ послове.
- Немогућност супружника да постигну сагласност о овим питањима може једино довести до развода брака.
- Закон Србије употребљава термин „заједничко домаћинство“, што упућује на закључак да супружници не би могли водити одвојена домаћинства.
- Међутим, споразум супружника може бити такав да се они определе за вођење одвојених домаћинстава.
- У овом смислу најправилније је говорити о договору супружника о начину вођења домаћинства.

Одређивање места становања

- Супружници споразумно одређују место становања.
- Правило је да супружници заједно станују, у једном стану. Међутим, они се могу договорити и да одвојено станују.
- Споразум о одвојеним местима становања је најчешће резултат нужде (немогућност да се у истом месту нађе посао).
- Овакав споразум би требало да буде привремен, јер је тешко без заједнице становања остварити потпуну заједницу живота.
- Трајни споразум супружника у овом смислу, у ситуацији када постоје услови за заједничко становање, обично указује на постојање фиктивног брака.
- У случају да дође до спора између супружника у погледу места становања, ниједан државни орган не може интервенисати и решити спор.

ИНДИВИДУАЛНЕ СЛОБОДЕ И ПРАВА СУПРУЖНИКА

- Поред права и дужности супружника узајамне природе, постоје одређена лична права и слободе које они индивидуално врше. За то им није потребан никакав споразум.
- Данашње право не гуши персоналитет супружника.
- Чврстина брака не зависи само од обима и квалитета права и дужности које се узајамно врше, већ и од могућности да се супружници изразе и као слободне и аутономне личности.
- Брак се не сме доживљавати као терет.
- Породични закон садржи одредбу према којој су супружници независни у избору рада и занимања.

Право на физички и морални интегритет

- Брак не мења ништа у погледу права на физички и морални интегритет сваког супружника.
- Свако од њих задржава права везана за физички интегритет личности.
- Чак и сагласност једног супружника да се медицински интервенише на другом супружнику нема правне вредности – у нормалним ситуацијама свако од њих мора лично пристати на било какве медицинске захвате у циљу лечења.
- Тако, једино од сагласности жене зависи прекид трудноће.
- И у погледу моралног интегритета личности важе иста правила. На првом месту ово се тиче права супружника на част и на интимност.

Остала права и слободе

- Брак не спутава супружника да заснива одређене међуљудске односе изван брака.
- Оба супружника могу самостално да се укључују у све облике друштвеног живота.
- Оваква могућност се у односу на жену најчешће означава као њена еманципација.
- Нарочито су значајна права супружника да самостално развијају своје потенцијале како на плану професионалне активности тако и на плану слободе мишљења.

- Право на избор рада и занимања је нарочито значајно са становишта интереса жене.
- Закон не предвиђа договор супружника око ових питања, али га свакако не забрањује.
- Споразум супружника којим би се ограничила слобода избора рада и занимања не би имао никакве правне важности.
- Противљење једног супружника избору другог такође, нема правне важности.
- Ни испољавање активности супружника везаних за политичке слободе и права није ограничено браком, нити условљено њиховим договором.
- Сваки супружник је слободан и независан у својој политичкој, синдикалној, религиозној, културној активности.

Границе остваривања личних права и слобода

- Границе су постављене у интересу друштва, али и узајамним обавезама супружника за чије је извршење друштво највише заинтересовано.
- Понекад је остваривање личних права и слобода ограничено узјмним правима и дужностима супружника.
- Тако, нпр., обавеза вођења заједнице живота ограничава једног супружника да слободно и самостално одлучује о месту настањивања без договора са другим супружником.